

"Tenir o no tenir"



Lliçó de graduació a càrrec del Dr. Miquel Berga i Bagué, professor de Filologia Anglesa i degà de la Facultat d'Humanitats

Excel·lentíssim i Magnífic Senyor, autoritats acadèmiques, graduades i graduats, membres de la comunitat universitària, amigues i amics,

M'han demanat que us adreci unes paraules en aquest acte solemne. Que m'adreci als nous llicenciats en

Periodisme, Humanitats, Estudis de l'Àsia Oriental, Traducció i Interpretació, Comunicació Audiovisual, Biologia, i als nou enginyers en Informàtica, i als enginyers tècnics en Informàtica de Sistemes i de Telecomunicació. M'han demanat que ho faci, suposo, en la mesura que serveixo aquesta Universitat com a degà d'Humanitats i com a professor de literatura anglesa. Quan l'encàrrec és de compromís, què pot fer un professor de literatura anglesa que no sigui mirar cap a Shakespeare? I si ha de dir alguna cosa a un públic de joves intel·lectuals, què pot fer que no sigui mirar cap a Hamlet, cap a l'heroi de la consciència intel·lectual en la literatura de tradició europea?

"To be or not to be?". Aquesta, com sabeu, era la pregunta que mortificava un jove universitari com vosaltres. Val la pena continuar endavant?, s'interrogava aquell Hamlet sorgit de la imaginació de Shakespeare fa més de quatre-cents anys. Val la pena apostar pel futur quan un es veu sotmès a un mar de maldecaps, a una situació familiar dolorosa, a una sotragada emocional? El jove Hamlet s'ha d'enfrontar a la urgència de l'acció mentre els fets horribles s'acumulen al seu entorn: han assassinat el seu pare i li consta que el criminal és justament el germà del mort, l'oncle de Hamlet. Per si això no fos prou per omplir-lo de confusió, la seva mare es casa amb l'assassí de manera que el noi ha d'assimilar, de cop i volta, la nova situació: l'assassí del seu pare dorm amb la seva mare i ha esdevingut el seu padastre i el seu rei? Calen més males notícies per sentir-se deprimat i ple de cabòries? Calen més calamitats per anul·lar la capacitat d'acció?... El guió, en aquests casos, reclama acció immediata, reaccions viscerals. Les grans paraules ressonen al cervell: Revenja, Honor, Traïció...; però Hamlet dubta, és a dir, pensa. El seu enteniment ha estat format en una de les millors universitats de l'època i ha après a ponderar racionalment les situacions. Hamlet s'autoanalitza i s'adona que està sentint la temptació del narcisisme intel·lectual, del victimisme, de l'autocompassió, sentiments estèrils que no porten enlloc i sent, també, que en l'excés de reflexió hi ha el perill del no fer res. I ell sap que ha d'actuar. Perquè ell és jove, sí; però ja li ha arribat l'hora d'agafar la responsabilitat de les seves accions. Intueix que, es miri com es miri, el futur sempre és més important que no pas el passat. I és així com en l'assimilació d'aquest procés d'autoconeixement intel·lectual i emocional, que Hamlet fa un pas endavant i se'ns presenta com el primer gran heroi literari que sentim com un contemporani. Shakespeare havia creat fins llavors personatges tràgics que eren víctimes de l'acció sense reflexió. Hamlet és el primer que actua amb tot el pes de la reflexió prèvia i és, en aquest sentit, el primer que assumeix el seu destí tràgic des de la responsabilitat individual, intransferible. La seva curiositat intel·lectual el porta a la plena consciència del jo i a identificar el seu propi destí. La seva indagació fa un recorregut que va del metafísic "ser o no ser" al pragmàtic "tenir o no tenir". Tinc o no tinc el coratge d'actuar? Tinc o no tinc l'energia de tirar endavant? Tinc o no tinc l'audàcia de la intel·ligència? Hamlet s'adona que en els moments crucials, quan l'hora és greu, hem de mirar cap endins i descobrir què hi tenim de veritat. Diguin el que diguin els registres de la propietat urbana quan la cosa va de debò, només tenim possessions intangibles; els grans recursos els tenim al cor, a l'esperit, a la ment...; llocs estranys sobre els quals els notaris no poden certificar-ne res. Tenir, doncs, és molt important. Però no us enganyeu: resulta que només tenim el que donem. Només tenim el que donem. Només en l'acte de donar certifiquem que érem propietaris d'alguna cosa. Si

una cosa no la dono, si no la sé donar, com puc tenir la certesa que era meva? En aquest acte d'avui celebrem, essencialment, que teniu coses per donar.

Voldria pensar que aquestes reflexions i aquestes preguntes tenen alguna mena de sentit en aquest ritual de la graduació que marca, formalment, el final del vostre cicle formatiu sota la tutela d'institucions acadèmiques. Ara us ha arribat el moment de l'acció, de la plena consciència de saber que només vosaltres sou responsables dels vostres actes. La bona notícia és que si hem fet les coses bé, el vostre pas per les facultats d'aquesta casa us ha d'haver deixat ben equipats per ubicar-vos en el món i, naturalment, per fer-lo –si us plau!– una mica millor. Heu adquirit coneixements, informació, capacitats instrumentals. I per això us felicito formalment. Ara, si en aquestes facultats us hem ajudat a ser més savis, és a dir, a ser més reflexius, més lúcids i més bones persones, els meus col·legues i jo us hem de felicitar de tot cor perquè res, en la nostra feina, ens pot fer més contents o més orgullosos. I no us penseu pas que sigui per cofoisme o per sentimentalisme tronat. Ho és perquè tenir joves amb aquestes virtuts és de la màxima urgència social. Les dificultats que teniu al davant són moltes i d'ordres diversos. És per això que, més que mai, el món necessita joves formats en el rigor crític per desafiar, per exemple, l'allau d'enganyifes que ens cau al damunt de totes bandes. I a fe que, avui dia, les mentides poden ser massives. (Deixeu-me, aquí, obrir un parèntesi i demanar l'ajut d'un altre escriptor anglès, el dramaturg Harold Pinter. En el discurs d'acceptació del premi Nobel de Literatura que va llegir la setmana passada l'autor anglès va parlar d'art, veritat i política. I ho va fer recordant, entre d'altres coses, que si bé els escriptors exploren les ambivalències de la realitat, els ciutadans tenim el dret i el deure de no deixar-nos enredar. I per això, aprofitant la solemnitat de l'ocasió, el Nobel de Literatura va voler restituir la veritat, pura i simple, en relació amb un dels conflictes bèl·lics més ignominiosos del moment. Us cito literalment les seves paraules: *"Com tothom sap la justificació per la invasió d'Irak era que Sadam Hussein disposava d'un arsenal altament perillós d'armes de destrucció massiva [...]. Ens van assegurar que això era veritat. No era veritat. Ens van dir que Irak estava relacionat amb Al Qaeda i era coresponsable de l'atrocitat de Nova York l'onze de setembre del 2001. Ens van assegurar que això era veritat. No era veritat. Ens van dir que Irak amenaçava la seguretat del món. Ens van assegurar que això era veritat. No era veritat"*. Tanco el meu parèntesi, però espero que aquestes frases de Pinter no us marxïn del cap.) I continuo: més que mai, ens calen universitaris ambiciosos disposats a mirar més enllà dels beneficis banals de la societat del consum. Perquè si vosaltres no sou capaços d'esquivar els perversos mecanismes de la propaganda empresarial, institucional i política, qui ho serà? Si vosaltres no sou capaços de separar el blat de la justícia i la veritat de la palla que escampa el soroll mediàtic, la xerrameca política o la trivialitat de la informació entesa com a espectacle, qui ho serà? Si vosaltres no sou capaços d'interposar la reflexió raonada contra els impulsos del sectarisme que perverteix les causes teòricament més nobles, qui ho serà? Vull creure que la formació universitària que heu rebut us ha preparat per vèncer la temptació del conformisme social o de la mandra intel·lectual. El futur –i el país– necessita universitaris formats en el rigor acadèmic, per descomptat, però decidits a exercir el coratge moral; gent capaç de llegir el món amb esperit crític, sempre disposada a escoltar amb atenció les raons de l'altre però igualment disposada a plantar cara davant els afamats de poder; sempre vigilants davant els que ens volen fer creure que la bondat dels seus ideals justifica la mesquinesa dels mitjans que utilitzen per assolir-los.

Vosaltres, graduades i graduats, sou la marca real de la Universitat Pompeu Fabra. Sou vosaltres els qui acabareu condicionant la percepció de la societat sobre les virtuts que pugui tenir la nostra institució. De la vostra trajectòria professional i dels vostres valors personals dependrà, crucialment, el prestigi social d'aquesta institució. Tingueu-ho ben present. I deixeu-me acabar aquestes reflexions retornant a qüestions que afecten directament la personalitat dels que han tingut el privilegi d'una formació universitària i que han après a mirar-se el món amb profunda curiositat intel·lectual. M'agradaria pensar que sortiu d'aquí tocats per aquella capacitat especial que el poeta John Keats havia detectat com en ningú més en la personalitat, precisament, de Shakespeare. Keats deia que aquesta capacitat consisteix a assumir els fets de la vida sense caure en la irritació que afecta tan sovint els que no saben entendre que l'enigma de viure porta incrustat bones dosis d'incertesa i de misteri. Sabent, doncs, que us esperen incerteses i misteris però sabent que sou joves i que, com Hamlet, esteu ja madurs per a l'acció us desitjo en nom de tots els degans que els vents us siguin favorables i us exhorto a recordar sempre tres consideracions que, d'alguna manera, em van venir al cap tan bon punt vaig saber que us havia de parlar avui. Són tres obvietats que em

semblen de la més gran importància i a les quals, directament o indirectament, ja m'he referit. Una: el futur és sempre més important que el passat. Dues: només tenim el que donem. I tres: procurar ser feliç és un dret però és també i, sobretot, un deure.

Gràcies.

Darrera actualització: 22-02-2006
© *Universitat Pompeu Fabra, Barcelona*